

ВКЛАД ДУХОВНО-ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ В РЕСОЦІАЛІЗАЦІЇ НАРКОЗАЛЕЖНОЇ ОСОБИ

Стаття присвячена проблемі ресоціалізації залежної поведінки. Представлені різноманітні погляди на дану проблематику представників різних психологічних шкіл. Викладено духовно цілісний підхід до психокорекції залежностей

Ключові слова: адиктивна поведінка, наркоманія, цілісність, духовність, залежна поведінка, девіантна поведінка.

Статья посвящена проблеме ресоциализации зависимого поведения. Представлены многообразные взгляды на данную проблематику представителей различных психологических школ. Изложен духовно целостный подход к психокоррекции зависимостей

Ключевые слова: аддиктивное поведение, наркомания, целостность, духовность, зависимое поведение, девиантное поведение.

Сьогодні в Україні поширення наркоманії придбало характер епідемії. На жаль, традиційні способи впливу не можуть радикально поліпшити ситуацію. Наркоманія виходить на одне з перших місць серед проблем, що серйозно загрожують фізичному, соціальному, а головне - духовному здоров'ю й благополуччю нації.

Наркоманія багатогранна, її форми безпосередньо залежать від властивостей наркотику, і стану особи, що їх вживає. Але на розвиток наркоманії впливають не стільки властивості речовин, що змінюють стан свідомості, скільки особистість суб'єкта й потреби, які він прагне задовольнити, шляхом уживання наркотичних речовин.

Так, при зловживанні наркотичними речовинами формуються специфічні моделі поведінки й способу життя, що приводять до кардинальної зміни відносини людини, із самим собою, із соціумом. Відбувається дересоціалізація людини, що втрачає навичку соціального досвіду, системи соціальних зв'язків і відносин. У процесі дересоціалізації людина втрачає переконання, суспільно схвалювані форми поведінки, необхідні її для нормального життя в суспільстві.

Актуальність дослідження проблем ресоціалізації особистості наркомана полягає в тому, що наркотики - це речовини, певним чином штучно змінюють свідомість людини прагнучого втекти, укритися від згубної реальності, зовнішніх або внутрішніх проблем. При цьому, замість того щоб вирішувати ці проблеми, відчуваючи страх і безсилля, людина ховається від обставин, людей або від самого себе, тікаючи в штучний нереальний мир власних ілюзій, де

тільки й відчуває себе в безпеці. Під впливом наркотичних речовин людина перестає відчувати реальний мир і в деякому змісті "випадає" з реальності, переходячи у свій «мир ілюзій».

Результати минулих досліджень свідчать про те, що чисто медичний підхід і обмежені лікувальні заходи принципово не в змозі забезпечити практичне видужання людей, що зловживають наркотичними речовинами й залежних від них, тим більше успішну реабілітацію й ресоціалізацію в суспільство. Повернення в суспільство можливо лише у випадках, якщо період властиво відмови від наркотику й активної психокорекції, мотивованого самою наркозалежною особою доповнюється тривалим реабілітаційним періодом, інтегрованим і наповненим духовно - просвітительським змістом.

Ціль нашого дослідження: Вплив духовно - орієнтованого підходу на ресоціалізацію наркозалежних.

Об'єкт дослідження: група наркозалежних пацієнтів, що проходять курс реабілітації й ресоціалізації в Донецьком обласному центрі реабілітації «Твоя перемога».

Предмет дослідження: Особливості ресоціалізації наркозалежних.

Спробуємо глянути на проблему наркоманії зсередини. Часто незадоволені потреби, потяги й бажання викликають в людини сильну психічну напругу, для зменшення якої й зняття зайвого порушення потреб, людина використовує ряд фізіологічних і психологічних захисних механізмів саморегуляції (наркотик - як «помилкова розрядка»). Одними з перших

позначили деякі із цих механізмів З. Фрейд та А. Фрейд, вони говорили про витиснення, проекцію, регресію поведінки й про сублімацію [1].

З позицій Е. Еріксона, людина в процесі життя проходить вісім універсальних для всього людства стадій, вісім віків. Епігенетична концепція розвитку (гречок. "після народження") базується на уявленні про те, що кожна стадія життєвого циклу настає в певне для неї час ("критичний період") повноцінно функціонуючої особистості. Формується тільки шляхом проходження у своєму розвитку послідовно всіх стадій.

Кожна психосоціальна стадія супроводжується кризою - поворотним моментом у житті людини, що виникає як наслідок досягнення певного рівня психологічної зрілості. Будь-яка криза являє собою свого роду виклик, що приводить людину до особистісного росту й подолання життєвих перешкод. На черговій фазі життєвого циклу особистість вирішує специфічну для даного етапу розвитку еволюційне завдання. Криза містить позитивний і негативний компоненти. Якщо на попередній стадії Его збагатилося новими позитивними, якостями й конфлікт вирішений задовільно, то тепер Его вбирає в себе новий позитивний компонент, наприклад, базальну довіру й автономію, що гарантує подальший особистісний ріст. Навпроти, якщо конфлікт залишився невирішений, в Его вбудовується негативний компонент, такий як базальна недовіра, сором, сумніви.

Для настання кожної кризи існує пріоритетний час, обумовлене генетичною послідовністю розвитку. Якщо перша криза вчасно не вирішується (як і будь-яка наступна), дилема довіра-недовіра буде виникати знову й знову на кожній наступній стадії розвитку [2].

Наркотики, алкоголь і інші залежності - це інфантильна спроба рішення внутрішніх проблем.

Інфантильний - буквально означає «психічно незрілий», з дитячим мисленням, що не реалізувалося в житті, проявляючись в:

- перекрученої системі цінностей і переконань (відсутність ціннісних орієнтацій, відсутність соціально значимих цілей, нерозвиненість духовно-моральної сфери);
- кризі особистісного росту;

- опорі змінам (глибинні психологічні захисти).

Відповідно завданням психокорекційної трансформації особистості є зміна вибору нових моделей поведінки для повернення в соціум.

Залежності дають людині помилкове почуття щастя, задоволення, ейфорії, але згодом незмінно приводять до загостреного відчуття нудьги, туги й самотності.

В основі цього повторюваного процесу лежить «втеча від дійсності»:

- втеча в ілюзорний мир за допомогою хімічних речовин - алкоголізм і наркоманія;
- втеча у віртуальний мир - мир комп'ютерних і азартних ігор;
- втеча "у контакти або самоту", залежність від іншої людини й т.п.

Рятування від залежностей лежить через глибокий дозвіл внутрішніх проблем. Від залежності неможливо позбутися без глибокого вирішення внутрішніх проблем.

Християнський погляд на проблему наркозалежності вказує на духовний аспект існування людини у світі, а сама залежність — це не духовна відповідь на споконвіку властивій людині духовної потреби, тому найбільш ефективні методи й системи допомоги наркоманові - «духовно-орієнтовані.

Основна причина втечі в царство алкогольних і наркотичних ілюзій - це духовна спустошеність, втрата сенсу життя, розмитість моральних орієнтирів. Наркоманія й алкоголізм стають проявами духовної хвороби не тільки окремої людини, але всього суспільства, як розплата за ідеологію споживачества, бездуховності, втрату справжніх ідеалів.

Наркотична залежність блокує усвідомлення себе й свого зв'язку людини з можливістю його індивідуального розвитку, усвідомлення його зв'язку з Богом, рух назустріч своїм духовним цілям і цінностям (Ігумен Євмен) [3].

Якщо ж цього бажання додержуватися волі Бога ні, то прагнення заповнити внутрішню порожнечу приводить до спроб замістити, «засипати» її тим, що на якийсь час може дати ілюзію повноти життя, власної духовної повноти й гармонії. Цю ілюзію можуть давати найрізноманітніші «замінники» - серед них і ті, що, безумовно, не схвалюються суспільством (наркотики, насильство, корисливість), і ті, що викликають у суспільстві неоднозначну реакцію

Питання психології

(алкоголь, азарт, їжа, секс, влада). Більше того, навіть багато безумовних цінностей (робота, дружба, людська любов, добродійність, релігія), якщо вони перестають бути засобом і перетворюються для людини в мету діяльності, теж можуть стати для нього наркотиком.

Конфлікт із Богом породжує конфлікт із самим собою (внутрішньо особистісний), конфлікт у соціумі.

Основною причиною наркоманії є відчуття людиною своєї онтологічної самотності, занедбаності віч на віч з незрозумілим й найчастіше ворожим світом й, як наслідок, нерозуміння себе й свого місця в цьому світі, що й приводить до бажання втекти в якийсь свій світ, що не має нічого загального з реальністю.

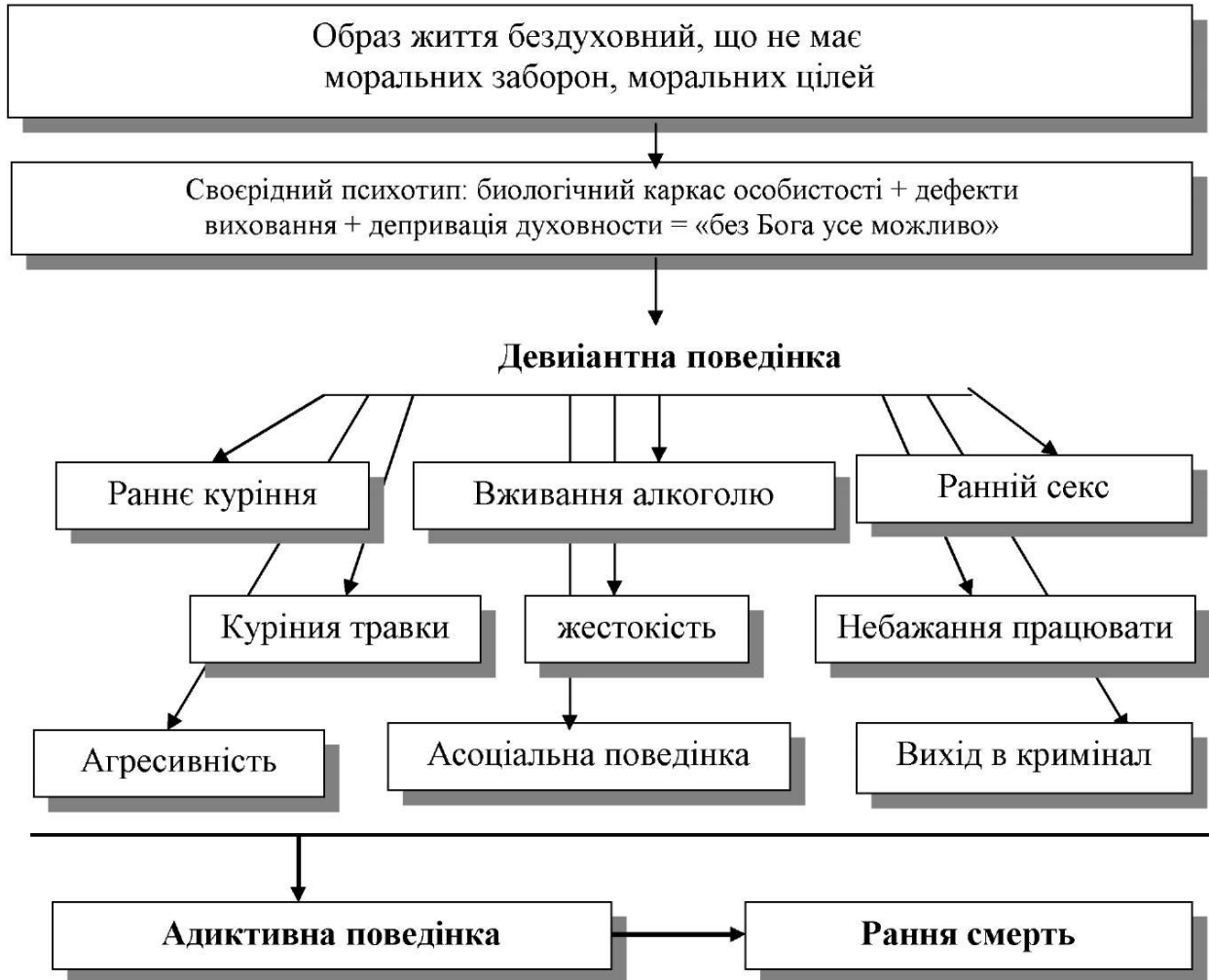

Рис.1. Схема психологічного механізму адикції.

Звільнення від цього рабства неможливо без знаходження реально існуючої духовної основи, здатної заповнити духовний вакуум.

Для християнина знаходження такої основи починається із зустрічі з Богом. Не з динаміацією, не з філософською доктриною, не з виконанням яких - то обрядів і традицій, а з Живим Богом. Розвиваючи глибину взаємин із Творцем, людина поступово перетворюється в Його образ і подобу.

Усвідомлюючи своє безсилля перед хворобою, людина приходить до Бога, розуміючи, що тільки з Його допомогою він

зможе розібратися із самим собою й зі своїми відносинами з навколишнім світом. Почуваючи Божественну любов до себе, людина бачить, що він більше не самотній зі своїми проблемами, тому що Бог завжди поруч із ним.

Однак це не виходить, що самому наркоманові не треба нічого робити, очікуючи тільки допомоги Божій. Далі починається дуже важка робота, у якій людина переосмислює все своє життя, каючись у зроблені їм гріхах, намагаючись всіма силами вже не повторювати їх. Він відшкодовує заподіяний їм збиток іншим

Питання психології

людям, причому не тільки матеріальний, але й моральний. Усіляко допомагає іншим наркоманам позбутися від цієї залежності.

Духовно цілісний підхід до лікування залежностей.

Однієї із програм реабілітації є "Програма 12 Кроків» (Мінесотська модель), що є втіленням у конкретну практику людських взаємин первісного, закладеного ще вперше століття християнства змісту поняття "терапія" (від греч. *therapeia*) як "спільного служіння Богу й один одному".

В основі корекційної програми "Програми 12 Кроків" лежить покаяння. слову "покаяння" у давньогрецькій мові відповідає слово "*metanoia*", що значить

"зміна розуму", "зміна напряму думок". Покаяння - це поворот всього людського життя до Бога: "Возлюби Добродію Бога твого всім серцем твоїм, і всею душою твоєю, і всім розумінням твоїм". Саме такий поворот відбувається з людиною, що почала працювати по "Програмі 12 Кроків".

Наркозалежні особи при проходженні курсу ресоціалізації, виявляють зниження постнаркотичних проявів.

У дослідженні використалися наступні методики:

1.Методика діагностики соціально-психологічної адаптації К. Роджерса й Р. Даймонда

Таблиця 1.

Інтегральні показники до ресоціалізації

Показники %	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	середнє
Адаптація (А)	35,8	48,8	34,7	44,1	45,5	47,01	32,4	49,8	51,2	43,7	33,5	41,1	50,3	42,9
Прийняття інших (L)	39,4	42,0 6	53,2	51,8	58,8	49,4	37,7	41,2	45,3	32,8	40,6	34,3	31,5	42,9
Інтегральність (I)	48,8	57,4	62,3	70,1	52,8	61,4	51,03	67,4	55,9	74,6	67,8	74,3	56,1	61,5
Самоприйняття (S)	49,4	48,5	51,5	39,9	52,6	54,2	47,5	60	52,7	58,4	41,8	61,8	54,6	51
Емоційна комфортність (E)	36,6	52,8	46,6	49,2	51,4	50,1	41,8	55,2	50,7	48,5	39,1	55	43,1	47,7
Прагнення до домінування (D)	50,9	35	45,8	38	57,1	47,2	50	52,6	41,3	56,6	37,7	56,6	37,0 5	46,6
Ескапізм (відхід від проблем) (U)	19	18	25	28	22	30	29	25	31	25	20	21	21	26,4

Таблиця 2.

Інтегральні показники після ресоціалізації

Показники %	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	середнє
Адаптація (А)	60,5	62,8	64,3	57,2	58,3	66,8	65,2	58,4	65,7	56,2	58,3	51,2	59,8	61,7
Прийняття інших (L)	60	65,4	54,5	57,4	60	69,3	69,8	57,3	61,2	62,8	47	48,9	64,9	56,1
Інтегральність (I)	63,7	70,5	51	60	69,5	70,5	72,6	67,1	59,7	59,2	38,9	58,05	64,4	57,4
Самоприйняття (S)	85,9	74,2	80	74,6	70,1	97,1	79,03	71,6	72	76,9	70	63,3	74,4	76
Емоційна комфортність (E)	63,2	56,3	67,9	49,1	60,7	67,8	76	60,9	59,8	60,3	51,6	53,6	65,3	60,9
Прагнення до домінування (D)	57,1	47,05	63,8	35,8	52,3	62,5	42,8	53,3	40,1	39,2	39,2	52,1	36,3	47,8
Ескапізм (відхід від проблем) (U)	22	16	16	23	18	20	19	17	15	24	21	23	20	19,5

Провівши діагностику соціально-психологічної адаптації К. Роджерса й Р. Даймонда у двох групах ми побачили, що середні показники значно змінилися. Це говорить про те, що перебування реабілітантів у центрі «Твоя перемога» благотворно впливає на особистісні якості.

Результати дослідження оброблялися методом математичної статистики

2. Методика діагностики особистості на мотивацію до уникання невдач Т.Елерса. Нами була обрана ця діагностика мотивації особистості до уникання невдач для визначення мотивації до відновлення й визначення самооцінки, так, як наркозалежність є помилковою розрядкою («втеча від реальності»), коли людина

намагається уникнути невдачі, і знаходить вихід у вживанні наркотику.

Процентний показник тестуємих з високим рівнем уникання мають потребу в додатковій психокорекції

Часто в людини, що довгий час уживала наркотичні речовини, формується змінений стан свідомості.

Свідомість наркозалежної людини видозмінюється дуже глибоко й ґрунтовно, але вона не є ушкодженою, ослабленою. Відбувається сильний вплив на процеси мислення людини. Розум не ушкоджений, але працює іншим способом, що відрізняється від його повсякденного способу дії.

Всі речі, що є присутніми у житті людини - це "знаряддя" за допомогою яких люди впливають на їх навколишній реальний мир.

Процентне співвідношення ресоціалізованих з різним рівнем уникання невдач: низьким (15% : 15%); Середнім (44% : 69%); високим (30% : 16%); дуже високим (11% : 0%).

У наркозалежних людей згодом виробляється непродуктивна (захисна) адаптація до життя - фіксована, негнучка побудова відносин із собою, своїми близькими (усередині родини) і із зовнішнім миром на основі дії механізму відчуження; спроби вирішити важку життєву ситуацію непридатними, неадекватними способами.

Саме такий тип адаптації «включає» дію психологічного механізму опору змінам, що активізує глибинні психологічні захисти. За допомогою цього механізму наркозалежна людина пристосовується до життя, але це адаптація непродуктивна, що полягає у втечі від проблем.

Перевага в людини якого-небудь захисного механізму може привести до розвитку певних рис і акцентуацій характеру. І навпаки, люди з певними властивостями схильні довіряти конкретним захистам. Певний механізм захисту як засіб

перекручування реальності може характеризувати серйозні особистісні розлади й порушення.

Розвиваючи глибину взаємин із Творцем, і заповнюючи потреби в значимості, любові, безпеці особистість поступово знімає «захист», перетворюється у Його образ і подобу. Таким чином, переборюючи внутрішні й зовнішні труднощі, вертається до первісних моделей поведінки.

Поняття «coping» походить від англійського «cope» (переборювати).

Копінг-процеси розглядаються як еґо-процеси, спрямовані на продуктивну адаптацію особистості у важких ситуаціях. Функціонування копинг-процесів припускає включення когнітивних, моральних, соціальних і мотиваційних структур особистості в процесі оволодіння проблемою. У випадку нездатності особистості до адекватного подолання проблеми включаються захисні механізми, що сприяють пасивній адаптації. Такі механізми визначаються як ригідні, дезадаптивні способи оволодіння проблемою, що перешкоджають адекватній орієнтації індивіда в реальній дійсності. Інакше кажучи, копінг і захист функціонують на підставі однакових еґо-процесів, але є різноспрямованими механізмами в подоланні проблем [4].

Успішність роботи реабілітації залежить від комплексного підходу до роботи, тісного співробітництва між психологом і медпрацівником.

Головним у роботі з наркозалежними є їх моральне й духовне виховання. В англійській мові слово здоров'я походить від староанглійського *hal*, що означає цілий. Те ж значення має слов'янське слово зцілення. Завдання психолога полягає в тому, щоб допомогти людині прийти до стану цілісності духу, душі й тіла. Цілісність забезпечує мир із самим собою, із соціумом, і сприяє гармонічному розвитку особистості.

Література

1. Фрейд А. Психология «Я» и защитные механизмы [Текст] / А. Фрейд. – М.: Смысл, 1993.
2. Эриксон Э. Идентичность: юность и кризис / Э. Эриксон. - под ред. Толстых А. В. М., 1996.
3. Игумен Евмений. Луч надежды в наркотическом мире. Издательство «Свет Православия», 2007 г. 241 с.
4. Нартова-Бочавер С.К. «Coping behavior» в системе понятий психологии личности / С. К. Нартова-Бочавер // Психол. журн. –1997. –Т. 18. – № 5. – С.20.
5. Анцыферова Л. И. Личность в трудных жизненных условиях: переосмысление, преобразование ситуаций и психологическая защита / Л. И. Анцыферова // Психологический журнал. 1994. Т.15. №1.

6. Абрахам Маслоу Мотивация и личность Серия: Мастера психологии Издательство: Питер, 1998 г, 352 стр.
7. Березин Ф. Б. Психическая и психофизиологическая адаптация человека / Ф. Б. Березин. – Л. : Наука, 1988. – С 7-10.
8. Клейберг Ю. А. Практикум по девиантологии. / Ю. А. Клейберг. – СПб : Речь, 2007. – С. 53-58.
9. Леонова Л. Г. Вопросы профилактики аддиктивного поведения в подростковом возрасте: Учеб.-метод. Пособие / Л. Г. Леонова, Н. Л. Бочкарева. — Новосибирск : Новосибирский медицинский институт, 1998. — 48с.
10. Носков В. И. Проблемы формирования духовности и духовной культуры молодежи/ В. И. Носков. - ДИУ 2005.- №10.- С. 107-111.
11. Современные подходы к проблемам наркозависимых лиц в Украине (социальные, медицинские и психолого-педагогические аспекты реабилитации и ресоциализации наркозависимой молодёжи): Материалы Первой Всеукраинской научно – практической конференции. Отв. Ред. – профессор В. И. Носков.
12. Степанский В. И. Влияние мотивации достижения успеха и избегания неудачи на регуляцию деятельности / В. И. Степанский// Вопросы психологии. – 1981. - №6.

N.G Stein Researcher; Department

CONTRIBUTION OF SPIRITUAL-ORIENTED APPROACH IN RESOCIALIZATION OF ADDICTED PERSONES

The article is concerned with the problem of re-socialization of addictive behavior. Because of drugs abuse there are formed specific patterns of behavior and ways of life that lead to fundamental changes in the relationship of man with himself, with the society. There is happened deresocialization of person who loses the skills of social experience, a system of social connections and relationships. During this process people destroys beliefs and lost socially acceptable forms of behavior that are necessary for a normal life in society. Drugs change artificially consciousness of the person who wants to run away or to hide in a world of illusions from external and internal problems instead of solving them. This article provides diverse views on these issues from points of views of different schools of psychology. There was set out a holistic approach to spiritual psychological correction dependencies. Often unmet needs initiate in people strong psychentonia, to reduce and remove it people use some protection mechanisms of self-regulation (drugs as an “erroneous discharge”).

Key worlds: addictive behavior; addiction, integrity, spirituality, dependent behavior; deviant behavior.